

SIROJIDDIN SAYYID SHE'RIYATIDA IKKI BUYUK SIYMO MADHI

*TDTU 3-son akademik litseyi
o'zbek tili va adabiyot fani o'qituvchisi
Saidova Dildora*

Annotatsiya: Ushbu maqolada Sirojiddin Sayyid she'larida Alisher Navoiy va Zahiriddin Muhammad Bobur obrazlarining o'rni haqida mulohaza yuritilgan. Shoirlar siymosi gavdalangan bir qancha she'rlar tahlilga olingan.

Kalit so'zlar: asr, muhabbat, ummon, tong, davron

Alisher Navoiyning she'riyati behad boy va chersiz ekanligi ma'lum haqiqat. Hassos shoir lirik turning xilma-xil janrlarda yozilgan she'rlarida insonning murakkab his-tuyg'usi va ruhiy kechinmalarini, uning shuuri va orzu intilishlarini, hayot va tabiat lavhalarini g'oyat yuksak san'atkorlik mahorati bilan badiiy mujassamlashtirdi. Alisher Navoiy siymosini O'zbekiston xalq shoiri Sirojiddin Sayyid ijodida yuqori o'rinda baholanganligi "To Navoiy bor" she'rida yaqqol ko'zga tashlanadi:

Biz Navoiy bog'ining bog'bonimiz,
Bog'bondirmiz, vale' mehmonimiz.
Bul – "Nasoyim ul - muhabbat" bog'idir,
Besh asr kim biz bu bog' hayronimiz.

Ma'lumki, Hazrat Alisher Navoiyning "Nasoyim ul- muhabbat" asari turkiy xalqlar adabiyotining eng nodir na'munalaridan biri hisoblanadi. Navoiyning bu asari "Nasoyim ul - muhabbat fi shamoyimul futuvvat" ("Mardlik hushboyliklarini taratuvchi sevgi shabbodalari") deb ataladi. Navoiy bu asarga uzoq asrlar davomida butun sharq xalqlari tarixida muhim o'rin tutgan mutafakkirlar va turkiy xalqlar ichidan chiqqan azizlarni ham kiritgan. Unda shayxlar va ulug' avliyolar hayoti, mashaqqatli va sharafliligi umr yo'llari haqida go'zal hikoyalar keltirilgan. "Nasoyim ul - muhabbat" asarida Navoiy yozadiki, Muhammad alayhissalom vafotidan so'ng nabilar eshigi yopildi. Ya'ni endi boshqa payg'ambar chiqmaydi. Ammo el o'rtasida yo'l-yo'riq ko'rsatuvchilar bo'lmog'i kerak.

Darhaqiqat, Sirojiddin Sayyid she'rlaridagi yana bir fazilat - ulug' insonlarga bo'lgan ehtiromning yorqin ifodalanishidir. Shu sababli ham shoir Navoiyga bo'lgan hurmatini yuqorida keltirilgan asar zamirida baholagani ham ajab emas.

Mir Nizomiddin Alisher, ya'nikim,
So'z aro osmonimiz, ummonimiz.
Til – "Xazoyin ul - maoniy" dan kelur,
Boshlanur shundan adab karvonimiz.

Shoir yuqorida keltirgan bu asarda Navoiyning yozgan she'rlarining barchasi jamlangan. "Xazoyin ul- maoniy" ("Ma'nolar xazinasini") – Alisher Navoiyning asari. "Xazoyin ul- maoniy" – "G'aroyib ussig'ar" ("Yoshlik g'aroyibotlari"), "Navodir ush-shabob" ("Yigitlik nodirlik (she'r)lari"), "Badoye' ul-vasat" ("O'rta yosh badiolari") va "Favoyid ul-kibar" ("Keksalik foydalari") nomli devonlardan tarkib topgan mukammal yig'ma devon. Xalq orasida "Chor devon" deb ham yuritiladi. "Xazoyin ul- maoniy"ning tuzilish tarixini Alisher Navoiyning o'zi "Xamsat ul-mutahayyirin", "Munshaot", "Muhokamat ul-lug'atayn", ayniqsa, "Xazoyin ul- maoniy"ga maxsus yozgan "Debocha"sida bayon etgan. Navoiy bu devonlarning aralashib ketmasligi uchun ularga maxsus nomlar qo'yishini maslahat bergan. Sirojiddin Sayyid ta'kidlaganidek, bu "Xazoyin ul - maoniy" axloq-odob qoidalarini tarannum qiluvchi ijod na'munasidir. Adabiyotimizning boshlanishi Navoiy asarlaridan boshlanadi deb yozadi.

To Navoiy bor – muhabbat dildadir,
So'lmagay hargiz ko'ngil bo'stonimiz.
Shul ismdan yurt aro yuz ming umid,
Shul ismdan nurlanur davronimiz.

"Alisher Navoiy xalqimizning ongi va tafakkuri, badiiy madaniyati tarixida butun bir davrni tashkil etadigan buyuk shaxs, milliy adabiyotimizning tengsiz namoyandasi, millatimizning g'ururi, sha'n-u sharafini dunyoga tarannum qilgan o'lmas so'z san'atkoridir. Ta'bir joiz bo'lsa, olamda turkiy va forsiy tilda so'zlovchi biron-bir inson yo'qki, u Navoiyni bilmasa, Navoiyni sevmasa, Navoiyga sadoqat va e'tiqod bilan qaramasa.

Agar bu ulug' zotni avliyo desak, u avliyolarning avliyosi, mutaffakkir desak, mutafakkirlarning mutafakkiri, shoir desak, shoirlarning sultonidir" – deb O'zbekiston Respublikasining Birinchi Prezidenti I.A. Karimov e'tirof qilganlari yana bir bor asoslidir.

Mashur muarrix Mirzo Haydar ta'biri bilan aytganda: "Turkiy she'riyatda Mir Alisherdan keyin hech kim uningchalik ko'p yozmagan". Chindan ham, Bobur ijodi Navoiydan so'ng alohida bosqichni tashkil etadi. U adabiyotni hayotga, adabiy tilni xalq tiliga yaqinlashtirdi. Atoiy, Lutfiy she'rlaridagi xalqchillik Bobur asarlarida yangicha shaklda qayta tug'ildi. Xususan, "Boburnoma" bilan u turkiy adabiyotda realistik nasrni boshlab berdi, sodda, xalqona uslubga asos soldi. Shoir merosining hayratlanarli darajada hayotiyligi, ko'ngilga yaqinligi, tuyg'ularining tabiiy va samimiyligi shundan. Shu bois Hazrat Navoiy timsoli qanday ta'riflansa, Zahiriddin Muhammad Bobur obrazi ham undan kam ta'riflanmaydi. She'rni o'qir ekanmiz ko'z o'ngimizda Bobur siymosi, uning suronli hayoti gavdalanadi.

"Boburnoma",
"Boburnoma" –

Shoh shoirdan avlodlarga
 Mangu o'lmaz
 Qadrnoma.
 Bobur chekkan iztiroblar,
 Ranju zahmat ham azoblar,
 Buyuk hijronidan boblar,
 "Boburnoma" –
 Jabrnoma .

Sirojiddin Sayyid Bobur obrazini alohida mahorat bilan ta'riflaydi. Uning "Yuz oh, Zahiriddin Muhammad Bobur" nomli dostonida Bobur haqida she'rlar keltirilgan. Sirojiddin Sayyid Bobur haqida yozar ekan, shoh va shoir bo'lgan ulug' zotning achchiq qismati haqida shunday yozadi :

Buncha uzun oh tortdingiz, oh Bobur,
 Muttahamlar dunyosida shoh Bobur.
 Andijonu Hindu-etti iqlimda
 Topilmadi Sizga bir dodhoh Bobur.
 Alisherbek deysiz nazm sultoni,
 Siz ham shunda topdingiz, panoh Bobur.

She'rdan Boburning Andijonda ham Hindistonda ham bir yaqin do'st topmagani, oxir-oqibat Navoiy kabi yozgan asar va she'rlaridan panoh topganligini aytadi.

Sabr paymonasin ichdim, davr g'avg'osidin kechdim,
 Dayr ostonasin quchdim, dahr savdosidin kechdim.
 Pushaymonlig'ni dashtida ajab ovvoralar bo'ldim,
 Riyoziyat cho'lidin o'tdim, alam sahosidin kechdim.

Ushbu misralarda ham ulug' shoirning achchiq qismatiga ishora bor. Ammo Bobur shunday taqdir egasiki, ayni shu taqdir sabab u buyuk shoh va misilsiz darajada e'tirofga loyiq shoirdir. Sirojiddin Sayyid Bobur haqida yozar ekan, uning hayotida ro'y bergan har bir jiddiy holatlarni e'tibordan qochirmaslikka harakat qiladi. Zahiriddin Muhammad Boburning:

Belingdinkim, xayoledur, yiroqdurmen, meni yod et,
 Umidim borki Boburdin etishgaymen xayoling'a.

Sirojiddin Sayyid Bobur ruhiyatidagi o'zgarishlarni tasvirlashda yorni ezozlash va uning diydoriga yetishish misolida, bir umr Vatan ishqida yurt sog'inchida yashab o'tganligini tasvirlaydi. Sirojiddin Sayyid she'riyatini o'rganar ekanmiz, Alisher Navoiy va Zahiriddin Muhammad Bobur shaxsiga alohida ehtirom ko'rsatilganiga guvoh bo'ldik. Bu ikki buyuk shoirning adabiy merosi asrlar davomida o'zining yorqinligi bilan ajralib turadi. Ularning asarlari, hikmatli so'zlari o'sib kelayotgan yosh

avlodning komil inson bo'lib tarbiyalanishiga va hayot yo'lini doimo yoritib turishiga ishonchimiz komil.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Bobur. Tanlangan asarlar. -T.: 1958
2. H.Qudratullaev. Boburning adabiy-estetik qarashlari. -T.: Fan, 1983
3. Sirojiddin Sayyid So`z yo`li Ikki jildlik tanlangan asarlar 2-jild. –T.:Sharq,2008
4. V.Zohidov. Bobirning faoliyati va ilmiy-adabiy merosi haqida. Kitobda: Bobir Bobirnoma. -T.:1960
5. E.Ochilov.Zahiriddin Muhammad Bobur. T.:O ‘zbekiston ,2012